

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

חמדת ימים HEMDAT YAMIM

פרשת השבוע כי תצא תשפ"ה

לבלתי רום לקבו מאחיו - אל תגיד לא ידעתי!

הרב יוסף כרמל, ראש כולל 'ארץ חמדה'

בפרשת המלך שקראנו לפני שבוע, מוזכרות שלש הדגשות: "כי תבא אל הארץ אשר ה' אלהיך נתן לך וירשטה וישבתה בה ואמרך אשימה עלי מלך ככל הגוים אשר סביבתי: ... רק לא ירבה לו ... ולא ירבה לו נשים ... לבלתי רום לקבו מאחיו ... למען יאריך ימים על ממלכתו הוא וקניו בקרב ישראל" (פרי שופטים, דברים יז, יד-ט).

גם פרשתנו פותחת באזהרות: "כי תצא למלחמה על איביך ונתנו ה' אלהיך בידך ושבית שבינו: וראית בשביה אשת יפת תאר ... פי תהיין לאיש שתי נשים האחת אהובה והאחת שנואה ... פי יהיה לאיש בן סורר ומורה ... וירגמהו כל אנשי עירו באבנים ומת" (דברים כא, י-כא). דוד המלך הצדיק, נעים זמירות ישראל, זכה להקים את בית המלכות הישראלי לדורות ולייסד את מדינת היהודים הראשונה. תחת הנהגתו התאחד כל עם ישראל ובימי בנו שלמה, נבנה גם בית המקדש בירושלים. דוד גם לא עבר על האיסורים המיוחדים למלך, לא הרבה לו סוסים, נשים וכסף וזהב. הוא גם הקפיד על מידת הענוה וחז"ל רואים בו סמל למנהיג עניו יחד עם אברהם ומשה, זכות אדירה.

אף על פי כן אחד מבניו היה בן סורר ומורה – אבשלום.

התורה עוסקת בנושא זה בפרשתנו. אבשלום הוא בנה של אשת יפת תואר מעכה בת תלמי מלך גשור, כך מפורש בכתוב ובדברי חז"ל. בכתוב: "ויולדו לדוד בנים בקהרון ... והשלישי אבשלום בן מעכה בת תלמי מלך גשור" (שמו"ב ג, ב-ג). ובדברי חז"ל: "ישנו רבותינו עבירה גוררת עבירה, וראית בשביה אשת יפת תאר ... מה כתיב אחריו, כי תהיין לאיש שתי נשים ... מה כתיב אחריו, כי יהיה לאיש בן סורר ומורה ... כל מאן דנסיב יפת תואר נפיק מינייהו בן סורר ומורה, שכן מצינו בדוד, על שחמד מעכה בת תלמי מלך גשור בצאתו למלחמה, יצא ממנו אבשלום, שביקש להרוג אותו, ושכב עם נשיו לעיני כל ישראל ולעיני השמש, ועל ידו נהרגו כמה רבבות מישראל, ועשה מחלוקת בישראל" (תנחומא פרשת כי תצא סימן א).

ניתן לחזק את דברי חז"ל גם מכך שעונשו של בן סורר ומורה הוא בסקילה "וירגמהו כל אנשי עירו באבנים ומת" ורבי אליעזר במשנה מלמד אותנו כי "כל הנסקלין נתליין" (סנהדרין פ"ו מ"ד). אבשלום נתלה בשערו באילן ואז נסקל "ראיתי את אבשלום תלוי באלה" (שמו"ב יח, י) "ויקחו את אבשלום וישליכו אותו ביער אל הפחת הגדול ויצבו עליו גל אבנים גדול מאד" (שם, יח, יז).

אם כך, מה הכשיל את אבשלום? כיצד הוא הגיע למצב זה, והרי יש לו בחירה חופשית?

התשובה נמצאת בסוף פרשת המלך, שם נאמר "לבלתי רום לקבו מאחיו ... למען יאריך ימים על ממלכתו הוא וקניו בקרב ישראל". כדי שהמולך על ישראל יזכה לייצג מלכות שמים, עליו לבטל את עצמו. זה כלל ברזל ותנאי הכרחי, לכל מנהיג, גם אם אינו מלך, ק"ו אם הוא עומד בראש. על אבשלום נאמר: "ויהי מאחרי כן ויעש לו אבשלום מרפעה וססים וחקמים איש רצים לפניו" (שמו"ב טו, א). משמעות צעד זה מוסברת בספר מלכים בכתוב העוסק באחיו אדניה, תוך השוואה אליו: "ואדניה בן חגיית מתנשא לאמר אני אמלך ויעש לו רכב ופרשים וחקמים איש רצים לפניו: ... וגם הוא טוב תאר מאד ואתו ילדה אחרת אבשלום" (מלכים א' א, ה-ו). הגאווה היא שהכשילה את אבשלום ואת אדניה בעקבותיו.

אחרי אזהרה זו אף מנהיג לא יוכל לטעון "לא ידעתי", הדברים מפורשים: "לבלתי רום לקבו מאחיו".

הבה נתפלל כי נזכה למנהיגים אמיצים, חכמים ומוכשרים אבל גם ענווים.

לשיעורי הרב יוסף כרמל ביוטיוב

לעילוי זשבת

לעיני הנופלים במערכה להגנת המולדת היידי	הרב משה מרדכי ארנרין א' בניסן תשפ"ה	פרופ' ישראל אהרונים	הרב ד"ר ג'רי האכבוים
הרב שלמה מרזל י' באייר תשע"א	מר משה וסרצוג כ' בתשרי תשפ"א	הרב נפתלי צבי יהודה בר אילן מנחם אב תשפ"ד	מר שמואל וגבי אסתר שמש י"ז בסיוון / כ' באב
ר' שמואל וגבי רבקה ברנדמן ט"ז בטבת תשפ"ג / ח' באייר תשפ"א	הרב ראובן וחיה לאה אברמן ט' בתשרי תשע"ו / כ' בתשרי תשפ"ב	ר' מאיר וגבי שרה ברכפלד (שרה - ט"ז בטבת תש"ף)	הרב אשר וגבי סוזן וסרטייל ט' בכסלו / ט"ז אלול
הרב יוסף מרדכי שמחה שטרן נלב"ע כ"א באדר א' תשע"ד	מר יצחק וגבי נעמי טרשנסקי כ"ח באדר תשפ"א / י"ד אדר ב' תשפ"ד	הרב שמואל כהן שבט תשפ"א	ר' אליהו כרמל וגבי מלכה טויבע כרמל י"א במנחם-אב תשס"ט
צפורה בת יונה דונייר ע"ה נלב"ע י"ב אדר א'	מר זליג וגבי שרה ונגרובסקי כ"ה בטבת תשפ"ב / י' בתמוז תשע"ד	ר' אברהם ומרת גיטה קליין י"ח באייר / ד' באב	ר' אריאל קושניצקי י"ט באדר ב' תשפ"ב
מר אלישע בן רבקה וגבי שושנה בת שרה	מר מרת לאה מאיר כ"ז בניסן תשפ"ב	הרב יעקב (ג'רי) פרנקל ט' בטבת תשפ"ב	גבי ג'ולי קושניצקי נלב"ע כ"ב בסיון תשפ"ג

ארץ חמדה, ע"ר Eretz Hemdah

רח' ברוריה 2, ירושלים 91080 2 Bruriya St., Jerusalem

Tel: info@eretzhemdah.org טל: 02-5371485 WWW.ERETZHEMDAH.ORG

חמדת הברכות

הרב בצלאל דניאל – ראש תוכנית "מורנו" מבית 'ארץ חמדה'

לע"נ מורנו הרב ארנרייך זצ"ל, ממנו למדנו להרגיש את הסברא ולהתרגש מהבנת התורה

ברכת 'שהחיינו' על פירות מיובאים

בטור הקודם העמדנו את הבסיס של ברכת 'שהחיינו' על פירות המתחדשים מעונה לעונה על שני מוקדים:
א. השמחה וההתרגשות מהפרי.

ב. ברכה 'שהחיינו' שוב לעונה זו, 'לזמן הזה' (גם באפשרות הזאת יש מקום לדבר על התרגשות, ואכמ"ל).

הגמרא מציגה את הדלעת כדוגמא קיצונית. הדלעת אינה ירק מעניין במיוחד. רש"י מצביע על כך שהדלעת מתחדשת משנה לשנה. על פניו עולה שהברכה היא בעיקר על הגלגל החוזר בעולם והחסד הגדול שהקב"ה מזכה אותנו בעוד שנת חיים. מעניין שהרמב"ם מצמיד את הברכה על פרי המתחדש משנה לשנה לברכת 'מחיה המתים' על ראיית חברו שלא ראה בשנה האחרונה. לכאורה אין עונות קבועות לחברים. הצמדה זו מציגה את הברכה על הפרי החדש לא כחידוש הגלגל בעלמא, אלא ההתרגשות מכך שהנה שב אותו מכר שלא ראה בשנה שחלפה לה.

בנוסף ראוי לציין שבלשון הרמב"ם יש ברכה על ראיית חבר, וברכה על ראיית הפרי. זה מחדד את חובת הברכה על ראיית הפרי ולא על ההנאה ממנו. אך הרא"ש (עירובין פרק ג סימן י) אומר שמקובל לברך בשעת ההנאה מהפרי. אפשר לברך בראיית הפרי, אך יש יתרון בברכה על השלב המרגש יותר - האכילה.

אך הסמ"ק מצביע על הבדל בין ראיית חבר וראיית הפרי: אין מניעה עקרונית לראות את החבר בכל עת. אך לא שייך לברך על פרי שבמקרה לא אכל בשנה האחרונה, אלא רק על פרי שלא הייתה יכולת להשיג בשנה האחרונה. יותר בעומק ניתן לומר שהברכה על החבר היא על עצם ראיית החבר. ואילו כאשר מברכים 'שהחיינו' על הפרי, הפרי רק משקף את ההתרגשות שיש לאדם ממעבר העונות.

המהר"ל מביא מחלוקת אם לפי הסמ"ק ניתן לברך מאוחר יותר. לפי חלק מהראשונים הסוברים כשיטתו ניתן לברך בפעם הראשונה שרואה את הפרי, בלבד. אך המהר"ל אומר שניתן לברך במשך העונה, לא רק ברגע הראשון, מכיוון שהשמחה היא בהגעה לעונה.

ברם, על פי הרא"ש, כאמור, יתכן ויהיה נכון לברך או בשעת ראיית הפירות לראשונה, או בפעם הראשונה שאוכל מהפירות, בלבד.

מתוך דברי הסמ"ק עולה שעלינו לבחון על אלו פירות ניתן לברך 'שהחיינו'.

רבנו מנוח אומר שאין לברך 'שהחיינו' על מה שיכול להחזיק מעמד בקרקע במשך כל השנה. המהר"י וייל אומר שאין לברך על מה שאינו ניכר אם צמח בעונה החדשה או אשתקד. ברם ניתן להבין את דבריו בשני אופנים:
א. מה שיתכן ויישאר במשך כל השנה אינו מרגש, ואינו מצביע על התחדשות העונה.

ב. יש כאן בעיה טכנית: קשה להבחין אם הצמח שלפנינו צמח זה עתה, או שהיה כאן במשך כל השנה. לפי הצד הזה, עקרונית אם ניתן לזהות שזה צמח מהעונה החדשה ניתן לברך עליו.

נביא דוגמא מן העולם שלנו: עכשיו ממש עונת הבשלת התפוחים. הקטיף שלהם יימשך במשך החודשיים הקרובים. אך חיי המדף של התפוחים, בתנאים נכונים, ארוך מאוד, ולכן אנו מסוגלים לשמור את התפוחים ולאכול מהם במשך כל השנה כולה. האם אפשר לברך על תפוחים שנקטפו זה עתה, בעונה שהתחדשה להם?

המגן אברהם אומר שאכן – אין התרגשות באכילה מהתפוח החדש, מפני שהוא עומד במחסן במשך כל השנה כולה. אך הרב פיינשטיין מציע חילוק מחודש ביותר:

הוא מבחין בין פירות וירקות שקל לשמור אותם במשך כל השנה, ופירות שאמנם הטכנולוגיה מאפשרת לשמור אותם לכל השנה, אך ללא הטכנולוגיה פעולה זו תהיה בלתי אפשרית. הוא מציע את דבריו על גבי הצעה אמונית מרתקת: הקב"ה ברא את התבואה ואת תפוחי האדמה באופן שיחסית קל לשמור אותו במשך כל השנה, מפני שזו תזונתו הבסיסית של האדם. תפוחי עץ, לעומתם, הם כמעט מותרות. לכן הקב"ה ברא אותם באופן שיצמחו בעונה מסוימת. אמנם הקב"ה חנן אותנו בדעת שמאפשרת לנו לשמור אותם למשך זמן ארוך, אך זה מצביע על החכמה שהקב"ה טבע בנו, ולא תכונה של הפרי. הפרי, במהותו, הוא פרי בעל עונה מסוימת, ובעונה זו ראוי לברך 'שהחיינו'.

אך אם ניתן להבחין בין היבול הישן והחדש, המגן אברהם אומר שיש לברך 'שהחיינו' על היבול החדש. המור וקציעה חולק עליו ואומר שהברכה אינה על עצם היבול החדש, אלא על ההתרגשות באכילה ממנה. פרי שניתן לאכול במשך כל השנה אינו מרגש דיו, גם אם הוא יודע שזהו פרי מהעונה החדשה.

שוב חזרנו לאותה מחלוקת שנגענו בה מספר פעמים: המגן אברהם אומר שיש כאן פרי חדש, האדם יודע שהוא חדש, אז שיברך על השיבה לעונה זו! אך המור וקציעה אומר שללא התרגשות מעצם המתחדש בפיו – אין הצדקה לברך 'שהחיינו'.

הרב פיינשטיין גוזר מהדבר נפקא מינה מחמירה: אם הברכה היא על הפירות שגדלו בחודש אב, הרי שיש לברך ברכה אחת בלבד על כל פירות העונה הזאת. שהרי הברכה אינה על ההתרגשות מפרי זה או אחר, אלא מהעונה. על העונה ניתן לברך פעם אחת בלבד, גם אם היא באה לידי ביטוי בפירות רבים.

בעזרת הטכנולוגיות החדשות שלנו עולה שאלה חדשה: מהו הדין של פירות מיובאים? למקרה של הייבוא יש מספר השלכות הלכתיות: :
 פירות שיובאו חד פעמית וכדו' מחו"ל: הרב שטרנבוך (תשובות והנהגות א סימן רא) מכריע שהברכה היא על התחדשות העונה, ואם כך אין הצדקה לברך על הפירות שאין זו עונתם, גם אם יובאו מחו"ל רק עכשיו.
 יש פירות שניתן להשיג בארץ בעונה מסוימת בלבד, אך מייבאים אותם לחנויות היקרות במשך כל השנה כולה. הרב אלישיב פוסק שהימצאות הפירות הללו בשוק בכל השנה מונעת את האפשרות לברך 'שהחיינו' גם בעת התחדשות העונה. אך הרב שטרנבוך אומר שמכיוון שהפרי אינו זמין לרוב העם, אלא לעשירים בלבד, רוב העם יברכו 'שהחיינו' בהגיע העונה.
 בכיוון ההפוך: אדם שיצא למחצית הכדור הדרומי באמצע החורף, וגילה שהגיע בדיוק בעונה של פרי קיצי. הרב שטרנבוך פוסק שהוא יכול לברך על העונה החדשה שבכדור הדרומי.

ארץ חמדה – קישור לשיעורי "מורנו" ביוטיוב

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

מתפללים לרפואתם השלימה, בתוך שאר חולי עם ישראל:			
שולמית בת לאה	ניר רפאל בן רחל ברכה	חנה בת אוריה	החייל, איתמר חיים בן ציפי ציפורה
אוראל בן דליה	רות צפורה בת חנה	ישי בן מרים	טל שאול בן יפה
מאירה בת אסתר	הילה צפנת בת שרה טובה	שמואל בן ברוריה	מיכאל אלכסנדר אברהם בן שרה מלכה
שלמה בן שולמית	עובדיה בן אסתר מלכה	נעם בן שלומית	משה בן רחל
ר' יצחק בן בריינדל גיטה	חיים מרדכי פרץ בן אסתר מילכה	רבקה בת שרה בלה	חוה ראנלה בת פיילא
			משה בן אסתר חיה
			מינדה לאה בת ליפשה

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"ג)

California, USA

קליפורניה, ארה"ב

מנחם אב תשנ"ג

אופני החיוב ללכת לדין-תורה כאשר והתחילו לדון בערכאות

שאלה

לראובן יש סכסוך עם לוי ולאח אמו. ידוע שלוי הוא גברא אלימא כבר מילדותו, ויש לו משפטים רבים בבית-המשפט בלוס אנג'לס. ראובן רצה לקנות קרקע מלוי ולאח, אך לא הצליח למצוא הלוואה, ולכן לא קנה. לאחר כשנה לוי איים על ראובן להורגו ואף היכה את אחיו של ראובן מכות נאמנות. ראובן תבע את לוי בבית-משפט, ובית-המשפט קבע שאסור ללוי להתקרב אל ראובן או ביתו או בני משפחתו במרחק של אלף מטר.
 לאחר כשנה של דיונים בבית משפט כאשר הדין כמעט הוכרע שלוי יצטרך לשלם לראובן כמה מאות אלפי דולרים, ביקש לוי לדון בדין-תורה.
 יצוין, שכל צד הוציא כסף רב על עורכי דין, וכן ידוע שבעבר היו ללוי משפטים עם יהודים ומעולם לא ביקש דין-תורה. האם ניתן לומר שראובן אינו חייב ללכת לדין-תורה מהטעמים הבאים:
 א. לוי ידוע כאדם אלים, וברגע שראובן מבטל את תביעתו, מותר ללוי להתקרב אליו או לביתו.
 ב. אחרי שהם כבר דנים בבית-המשפט, זה נחשב ששני הצדדים הסכימו לבית-משפט.

האם חייבים ללכת לדין-תורה או שיכולים להמשיך לדון בבית-המשפט?

תשובה

לפי התיאור שכתבת, לא רק לוי עשה שלא כהוגן, אלא גם ראובן היה צריך לפנות עם תביעתו לבית-דין, ולא לתבוע תביעה כספית¹ בערכאות², אלא אם כן קיבל היתר מפורש מבית-הדין לעשות כן³. בדיעבד, כשהפסקת המשפט בערכאות כרוכה בהפסד ואף בספק סכנה, אין הוא חייב לעצור את התהליך⁴, אבל עליו לפנות לבית-הדין בבקשה להתיר לו לידון בערכאות. אם אפשר לעכב את המשפט, מה טוב; אם לאו, אפשר לעבוד במקביל. אין צריך לומר בבית-המשפט שמשותמשים במערכת משפטית חלופית, ואם יודע להם על ההליכה לבית-הדין, אפשר להסביר שזו התייעצות רבנית דתית, אם כדאי לגמור את הסכסוך באופן המשפטי הרגיל או אופן אחר.
 על בית-הדין לקבוע, אם ראובן יכול להמשיך את המשפט בערכאות, וכן אם יש לו על-פי דין-תורה זכות בכסף שהערכאות עומדים לפסוק או כבר פסקו לטובתו⁵. לא נראה שהעובדה, שלוי פנה (וכן בעבר כבר פנה פעמים רבות) לערכאות, תמנע ממנו את הזכות לדין-תורה לפחות במקרה זה, כשגם ראובן לא נרתע מלתבוע את לוי באותה הצורה⁶. מאידך, יש סיכוי טוב שאחרי חקירת הנושא, בית-הדין יקח בחשבון את הרקע למעשה⁷ ויקבע שמעשי לוי הם התחמקות, ולא רצון לציית לבית-דין⁸. על כל פנים, אין בעל-דין או כל גורם אחר שאינו יושב בבית-דין כשר לדון בנושא ולקבוע קביעות אלה⁹.

הצעתו של הרב דהוי כאלו שני הצדדים הסכימו לדיון בבית-משפט, לא תעזור, כי השו"ע אומר, שגם אם קיבלו עליהם בפירוש בקניין, אינו כלום¹⁰.

לגבי הבקשה לצו מניעה לשמור על נפשו – לא נראה שיש בזה בעיה, הן בגלל סכנת נפשות, הן בגלל שזה מתפקידה של המערכת המשפטית המקומית לתת הנחיות לזרוע המשטרתית, וזה בודאי בכלל "דינא דמלכותא דינא".
חוי"מ סי' כו סעיף א.
שם סעיף ב.

מצאנו דעה המתירה לפנות לערכאות – כשיווצר הפסד, אם יחכה לטיפולו של בית-הדין. עיין ברמ"ע מפאנו (סי' נא) בענין הפונה לערכאות לעקל נכסי הנתבע, כשהנכסים יכלו, אם יחכה עד לדיון בבית-דין. וכן סובר הרשב"א בתשובה (מכת"י, מובא ב"הלכה פסוקה", סימן כו הערה 59) שאין לנדות מי שפנה לערכאות בלי רשות מחשש שמא יברח הנתבע (וצ"ע אם מותר גם לכתחילה). במקרה שלנו שסביר להניח, שבית-דין יתנו לו רשות, וכל שכן כשיש חשש גדול להפסד עצום וספק סכנה, יש לסמוך על הסברות האלה. גם יש סברה לומר שלהמשיך במשפט שכבר התחיל, קל יותר, ושאינן לקונסו, מכיון שבזמננו אין מודעות לאפשרות ולחייב ללכת לבית-דין של ישראל. על כל פנים, אם אפשר - בלי הפסד שאינו הפיך - כדאי לבקש דחייה עד שיקבל רשות מבית-הדין להמשיך.
ההיתר לדון בערכאות אינו מיועד לגרום לאימוץ דיני עכו"ם במקרה הצורך, אלא כדי להבטיח את זכותיו הדיניות על-פי דין-תורה, ועיין על זה ב"נתיבות המשפט" (שם ס"ק ג) בכסף הקדשים ובי"ערוך השלחן" (שם סעיף ב), אם צריך בית-דין לברר שהנתבע חייב לתובע, או שמספיק שנראה להם, שיש לתובע תביעה חזקה על המסרב. על בית-הדין להכריע, בין היתר, גם בשאלה זו. אם יגבה על-פי הכרעת בית-המשפט כסף יותר ממה שמגיע לו על-פי דין-תורה, הרי זה גזל בידו.
זה לשון הרמ"א (שם סעיף א): "מי שהלך בערכאות של עכו"ם ונתחייב בדיניהם, ואח"כ חוזר ותבעו לפני דיני ישראל, יש אומרים שאין נזקקין לו, ויש אומרים דנזקקין לו, אם לא שגרם הפסד לבעל דינו לפני עובדי כו"מ, והסברא ראשונה נראית לי עיקר".
ה"נתיבות" (ס"ק ב) מביא ב' טעמים לדיון שאין נזקקין לו: (א) דהוי כקבל עליו קרוב או פסול, דאין יכול לחזור בו אחר גמר דין; (ב) משום קנס על שהלך לפני עכו"ם. ה"נתיבות" מצדד שהוא משום קנס, וכן מפורש בגר"א (שם ס"ק ד). אם כן בנדון דידן ששניהם אשמים בעניין זה, לא נראה לקנוס א' ויהיה הבי' חוטא נשכר, ובית-דין יזקק לדינם, וכן חילק הרמ"א עצמו ב"דרכי משה" (שם ס"ק ג), ועיין גם ב"תומים" (שם ס"ק ב) שכל דין הרמ"א הוא מפוקפק, ועיין עוד ב"ביביע אומר" (חלק ז חוי"מ סי' ה) שגם הוא מפוקפק, ואכמ"ל.
יי"ד עכו"ם תקיפה ובעל דינו אלם ואינו יכול להציל ממנו בדיני ישראל" (שו"ע שם סעיף ב).
עיין "ערוך השולחן" (שם סעיף ה) שבית-דין יכולים לתת רשות ללכת לפני ערכאות גם אם השני טוען, שרוצה לידון בבית-דין אחר, אם לפי הבנתם הוא עושה דרך דחוי. דבר זה דומה לסברת דין מרומה, שאם הדיינים מרגישים, שלא יצא דין צדק אם יפסקו לפי הכללים הרגילים, יסלקו עצמם מן הדין (סי טו). גם בנדון דידן יכול בית-הדין להשתמש בראיות נסיבתיות ולקבוע שהוא מתחמק, שאפשר לתת לערכאות לטפל בנושא, אם יש לתובע זכות ממונית על-פי דין-תורה.
פשוט הוא, ועיין בחו"מ (סי' יז). יש לציין גם את דברי הרמ"א (שם סעיף ה): "ולא יכתוב שום חכם פסק לא' מבעלי הדין בדרך אם כן או שיכתוב לו דעתו בלא פסק, כל זמן שלא שמע דברי שניהם". דין זה חל עלינו וכן על הרב, ולכן אין לדבר על סיכוייו לנצח וכו', אלא להדריך אותו בעניין התהליך המשפטי שעליו לעבור.
שו"ע שם סי' כו סעי' ג.

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,
הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

גם אני מאשר:
הרב שאול ישראלי

ארץ חמדה – קישור לשו"ת במראה הבזק באתר
ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

לעיין שלמה דוד בן זלמן ושרה אבנית ז"ל נלבי"ע סיון תשע"ט	לעיין רבי יעקב ז"ל בן אברהם ועיישה וחנה בת יעיש ושמה סבג	לעיין גב' לוריינ הופמן ז"ל	לעיין חיים משה בן קוקה יהודית כהן ז"ל נלבי"ע ז' בתשרי תשע"ה	לעיין סוזי בת עליזה כהן ז"ל נלבי"ע כ"ד בחשוון תשע"ח
---	---	--	--	---

לעיין הנופלים במערכה על הגנת המולדת היידי

הספר משטר ומדינה בישראל על פי התורה (4 כרכים) מאת הרב נפתלי בר אילן, יצא לאור בעריכה חדשה בהוצאת מכון "ארץ חמדה" הספר מתמודד עם אתגרי השעה הניצבים בפני המדינה היהודית העצמאית ע"י ניתוח ובירור מקיפים במקורות. בין הנושאים הנדונים - משטר דמוקרטי ומלוכני, שלטון החוק, הפרדת רשויות, ביקורת שיפוטית, טוהר השלטון, מדיניות פסיקלית ומוניטרית, שירותי רווחה, סל תרופות, איכות הסביבה, משפט בינלאומי, אמנת ג'נבה, כבוד האדם וחירותו, פיתוח האישיות, זכויות אזרח ועוד ועוד.
זכה בפרס הרב קוק ובפרס הרב ישראלי של מכון ארץ חמדה.

